

לכבוד משפחת בעלז

מתן על הפרק

התכנית השש-שנתית המקוונת
ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

**השיעור מוקדש לע"נ אמי מורתי אזמי הדסה אהרונסון בת יוסף דב ורבקה רחל אימבר ע"ה
זכרונה מעודד ומלווה אותי תמיד, חנה נוימן**

פרק ג'

פרק ג' הנמצא במרכז המגילה, חריג בסגנונו ובתוכנו. בשונה מהקינות האחרות, הוא אינו פותח בקריאה 'איכה' והוא מורכב משישים וששה פסוקים קצרים. הקינה בפרק ג' מתוארת מנקודת מבט אישית מצד המקונן, ואין בה אזכור מפורש של הרקע ההיסטורי (ציון, בבל וכדומה). אלמלא ההקשר קשה ללמוד מתוך הקינה שהיא מתייחסת לחורבן. בפרק זה משמש החורבן בסיס לדיון אמוני עקרוני בשאלות שכר ועונש, הגמול והצדק האלוהי. כמו איוב, עובר המקונן תהליך פנימי-רוחני מתוך ייסוריו הקשים. הפרק פותח בתיאור הולך ומחריף של צרות המקונן (א-יח), בחלקו השני עובר המקונן לפסוקי הגות ולהסקת מסקנות רוחניות מיסוריו (יט-לט). החלק השלישי (מ-מז) מנוסח בלשון רבים ובו פונה המקונן אל עמו. בחלק הרביעי (מח-סו) שב המקונן ללשון יחיד ומקונן על צרות עמו ועל צרותיו שלו.

1.

'אֲנִי הַגִּבֵּר רָאָה עֵינִי בְּשִׁבְטִי עֵבְרָתוֹ: בפתח הקינה אנו מתוודעים ל'גבר' המקונן על מר גורלו, אולם זהותו לא נאמרת בפירוש. עיינו בפירושים הבאים המנסים לפרש את זהותו של ה'גבר' ובדקו את הראיות לכל פירוש. חשבו מהן ההשלכות של כל פירוש על הבנת אופי הקינה בפרק ותכליתה.

א | רש"י: 'אני הגבר ראה עני - היה מתאונן ירמיה לומר אני הגבר ראה עני אשר ראה עוני מכל הנביאים שנתנבאו על חורבן הבית שבימיהם לא נחרב הבית כי אם בימי. עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי - ירמיה ממשפחת כהנים היה ואמר עיני בדמעה עוללה וניוולה פני עלי... מכל בנות עירי - משפחתי יש לה לבכות מכל משפחות העיר שהיתה נבחרת לקדושה ולעבודת הקדוש ברוך הוא מכל ישראל'.
צרפו לכך את הדברים בפסוקים נב-נז, לאיזה אירוע בחיי ירמיהו הם עשויים לרמוז? שימו לב גם לתיאורי הלעג מצד העם במהלך הפרק.

ב | אבן עזרא: 'אני הגבר - אמרו קדמונינו ז"ל כי זאת המגלה ירמיה כתבה אם כן יהיה הוא האומר אני הגבר, או יאמר כל אחד מישראל!'

במה נבדל הפירוש השני של ראב"ע מהפירוש הראשון?

ג | איכה רנה פרשה ג: 'אמר ריב"ל אני הוא הגבר - אני הוא איוב שנאמר (איוב לד) מי גבר כאיוב ישתה לעג כמים' (יש להעיר הכינוי 'גבר' חוזר ארבע פעמים בפרק ג' והוא כינוי שכיח לאיוב). חשבו כיצד עשוי אופיו של ספר איוב, העוסק בסוגיות של השגחה וצדק, צדיק ורע לו, ועוד, לאפיין את נושאו העיקרי של פרקנו?

2.

בחלק השני (יט-לט) מתחולל שינוי דרמטי בתודעת ה'גבר' המקונן: עקבו אחרי התהליך המתואר בפסוקים אלה - המעבר מתהומות הייאוש בפסוקים יז-יח לתקווה המצנצנת בפסוקים יט-כד. מה מוביל לשינוי פנימי זה בתודעת המקונן? התייחסו ללשונות המקבילים תוחלת-אוהיל ולתפקיד ה'נפשי' בפסוקים אלה. כיצד מתפרשים לו הייסורים ותכליתם בשלב זה? (ראו פסוקים כח-לג) שימו לב גם להופעתו התדירה של שם ה' בחלק זה.

3.

בפסוקים מ-מז עובר המקונן ללשון רבים, ומתבסס על המסקנה שהסיק מחוויותיו האישיות. מהו המסר העיקרי שלו לעמו האבל?

פרק ד'

פרק ד' בדומה לפרק ב', עוסק בתיאור המצור והחורבן. מהלך הפרק מבוסס על שלבי ההתפתחות של המצור והחורבן, והוא עוקב אחרי החמרתם ההדרגתית.

4.

בדומה לפרקים א'-ב', גם פרק ד' פותח במילת הקינה 'איכה': השוו בין שלוש הפתיחות - במה מתמקדת כל פתיחה, וכיצד היא מאפיינת את תוכן הקינה בכל פרק? מהו הייחוד בנושאה של קינה זו בהשוואה לפרק ב'?

5.

'גם תננים חִלְצוּ שֵׁד הַיַּיִקוּ גוֹרֵיהֶן' (ג-ה)
בתמונה הראשונה בפרק מתוארים העוללים והיונקים הרעבים והצמאים, הראשונים להיפגע ממוראות המצור. כיצד ממחישה תמונה מזעזעת זו את תהליך ההידרדרות האנושית בעת המצור? שימו לב להשוואה הכפולה לבעלי החיים - תנים מחד ויענים מאידך.

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

פרק ה'

פרק ה' החותם את המגילה שונה מהותית משאר הפרקים: הוא אינו מסודר בסדר אלף בית, אינו פותח באיכה, והוא כולו תפילה של העם לה' במצוקתו הגדולה. זהו מעין מזמור תהלים המשובץ בסוף מגילת איכה. כך משקף הפרק את המהלך המתחולל במגילה במעבר מסגנון המשפט וההתרסה של איוב על מר גורלו - ששיאה בפרק ג', אל קבלת הדין בפרק ד', והתפילה השלמה בפרק ה' המבטאת את קבלת דין.

6.

מלבד תיאורי החורבן והייסורים הקשים בפרק, החידוש העיקרי מצוי במסגרתו, ההופכת אותו לתפילה: 'זָכֹר ה' מָה הָיָה לָנוּ הַבֵּיטָה וְרָאָה אֶת חַרְפְּתָנוּ... הֲשִׁיבֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְנִשְׁוֹבָה תִּדְשׁ יַמִּינוּ כְּקִדְמָי' (כא) הפרק מסיים בתפילה ותקוה לגאולה וחידוש הברית. ממה נובעת תקוה זו? ראו את הניגוד בין שני המישורים של החורבן- בפסוקים יז-יח ולעומתם בפסוק יט. מהי משמעותו הרוחנית-דתית של החורבן?

הרחבה - זכור ה'

העם היהודי הוא עם של זיכרון, עם שזוכר ומצווה לזכור ולהזכיר, להעביר הלאה. הזיכרון הוא הקושר ומחבר בין דור לדור. הזיכרון המחייב את העם ושומר עליו בדורות של ריחוק וגעגוע. הקינה המופיעה בהמשך, הנאמרת בקהילות הספרדיות בתפילת שחרית של תשעה באב, סובבת כולה סביב הזיכרון. זְכֹר! זְכֹר! מצווה המקונן בכל בית ובית - תביעה המופנית לא כלפי היחיד או הכלל, אלא כלפי רבונו של עולם. ציווי המקפל בתוכו תביעה - אנחנו זוכרים. עכשיו - תזכור גם אתה! הזיכרון העל-זמני אורג יחד את הצרות והפורענויות הגדולות של עם ישראל לאורך הדורות. כך ארוגים בקינה זו יחד חורבן בית ראשון, עשרת הרוגי מלכות ומעשה חנה ושבעת בניה בימי מלכות יוון. (מתוך אתר 'הזמנה לפיוט') כל בית בקינה פותח במילים זכור ה', ובכך מהווה המשך ופיתוח של התפילה החותמת את מגילת איכה - 'זכור ה' מה היה לנו'.

זכור ה' ליהודה ואפרים - מחבר לא ידוע

זָכֹר ה' לַיהוּדָה וְאֶפְרַיִם	אֲשֶׁר שָׁפַף דָּמָם כַּמַּיִם
סְבִיבוֹת סְבִיבוֹת יְרוּשָׁלַיִם	
זָכֹר ה' לַמְּשִׁיחַ הַנִּקְרָא	אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת גּוֹפּוֹ כְּכַבֵּרָה
וְלֹא נֹתַר חַץ אֲשֶׁר בּוֹ לֹא יָרָה	לָכֵן עָלְיוּ אֲבָפָה בְּנִפְשׁ מָרָה
לְשָׁבֵר זֶה רָפוּ כָּל יָדַיִם	סְבִיבוֹת סְבִיבוֹת יְרוּשָׁלַיִם
זָכֹר ה' לְשִׁמּוֹנִים אֲלֶפֶת אֲצִילִים	אֲשֶׁר בָּרְחוּ וְהִלְכוּ לִישְׁמַעְיָאִלִים
וְעַתָּה רָאוּם תִּקְעוּ נְשִׁים אֹהֲלִים	עִם מַאֲכָל וּנְפוֹחִים הַנְּבָלִים

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

איכה ג-ה

וּבְצָמָא הַנְּשָׁקוּם מִבְּלֵי מַיִם
זָכַר ה' לְאָבוֹת וּפְרָחִים
בְּדָם כִּהְיוּ הַמְּקַרִּיב הַזְּבָחִים
לְשֹׁבֵר זֶה תִּצְלַח אֲזַנִּים
זָכַר ה' לְאֶלְמֶנָה הַצְּנוּעָה
בְּנֵי עוֹלָה מַלְכוּת יוֹן הַרְשָׁעָה
וְעַל אֵלֶּה יִהְמוּ כָּל מַעֲמִים
זָכַר ה' לְעֶשְׂרֵה הַיְּשִׁישִׁים
לְחָרֵב וּלְלַהֲבַת אֲשִׁים
עַל קִדְשַׁת שֵׁם שׁוֹכֵן שָׁמַיִם

סְבִיבוֹת סְבִיבוֹת יְרוּשָׁלַיִם
אֲשֶׁר הָרַג רָשָׁע שׁוֹר טַפְחִים
וְגַם צָדָם כְּצַפְרִים אֶל פְּחִים
סְבִיבוֹת סְבִיבוֹת יְרוּשָׁלַיִם
אֲשֶׁר הָרַגוּ אֶת בְּנֵיהֶם שִׁבְעָה
וְהִיא עֲצָמָה נִפְלָה וְגַם שְׁקָעָה
סְבִיבוֹת סְבִיבוֹת יְרוּשָׁלַיִם
אֲשֶׁר נִפְלוּ בִיַּדִּי אֲדוֹנִים קְנִישִׁים
וְהַפְּשִׁיטוּם כְּאֵילִים וּתְיִשִׁים
סְבִיבוֹת סְבִיבוֹת יְרוּשָׁלַיִם

ביאורי מילים

פרק ג'

- (יא) **דָּרְכֵי סוֹרֵר וַיִּפְשַׁחְנִי:** עיוות את דרכי ובקעני.
(לב) **כִּי לֹא עָנָה מִלְּבוֹ וַיִּגַּה בְּנֵי אִישׁ:** הייסורים והיגון שמביא ה' על האדם אינם נובעים משרירות לבו.
(לח) **מִפִּי עֲלִיוֹן לֹא תֵצֵא הַרְעוֹת וְהַטּוֹב:** כשם שהרעות והייסורים יוצאים מאת ה', כך גם הטוב שבא על האדם, והכל כתוצאה ממעשי האדם.
(נא) **עֵינֵי עוֹלָלָה לְנַפְשִׁי מִכָּל בְּנוֹת עִירֵי:** המראות של סבל בנות עירי שראתה עיני גרמה סבל לנפשי.

פרק ד'

- (א) **אֵיכָה יוֹעֵם זָהָב יִשְׁנֹא הַכֶּתֶם הַטּוֹב:** בני ציון מדומים לזהב משובח שזהרו הועם והשתנה בעקבות החורבן.
(ה) **הָאֲמָנִים עָלֵי תוֹלַע חֲבָקוּ אֲשַׁפְּתוֹת:** הילדים הרכים הרגילים למאכלים מעודנים ולבגדים יקרים, מתגוללים בחוצות העיר ומתים ברעב.
(ט) **שָׁהִם יָזוּבוּ מִדְּקָרִים מִתְנוּבַת שְׂדֵי:** בניגוד לחללי החרב שמתו במהירות מדקירת החרב, הרי שחללי הרעב מתו בייסורים ממושכים ממחסור קשה בתנובות השדה.

פרק ה'

- (ו) **מִצָּרִים נִתְּנוּ יָד אֲשׁוּר לְשִׁבְעַת לָחֵם:** לאחר החורבן נאלצנו לבקש עזרה ממצרים ומאשור. פירוש אחר: חטאנו על שכרתנו ברית עם מצרים ואשור קודם החורבן.
(ט) **בְּנַפְשֵׁנוּ נָבִיא לְחַמְנוּ מִפְּנֵי חָרֵב הַמְּדָבָר:** הבאת הפרנסה הביתה לאחר החורבן כרוכה בסכנת נפשות של שודדים מהמדבר.

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק" perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים
© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555